

Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma". Yaşar Atila. Kimlik Yayınları, 2020, 329 s. ISBN: 9786057785411

BEYZAGÜL ATILA

Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi,
İlahiyat Fakültesi, 1.Dönem Mezun Öğrenci.
Ankara, Türkiye
Social Sciences University of Ankara,
Faculty of Divinity, 1st Term Graduate Student.
Ankara, Turkey

Türü: Kitap Değerlendirmesi

ORCID 0009-0004-2453-6798

beyzaga.19@gmail.com

Geliş Tarihi: 10 Mayıs 2023 | **Yayın Tarihi:** 21 Aralık 2023

Atıf/Citation: Atila, B. (2023). "Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma". Yaşar Atila. Kimlik Yayınları, 2020, 329 s. ISBN: 9786057785411". *Genç Atebe Dergisi* 4, 54-59

Özet

Yazar Yaşar Atila'nın *Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma"* adlı kitabında insanlar için rahmet olarak indirilmiş Kur'an'ın değerlerinin ve onların önem ve öncelik sırasının yani "değerler hiyerarşisinin" tespit edilmesinin gerekli olduğu öngörülmüştür. Bu bağlamda kitapta; değerler kitabı olan Kur'an-ı Kerim'in bir varlık ve değer hiyerarşisi var mıdır? Kur'an'ın varlık ve değerlerinin en üst ve en alt basamağında neler bulunmaktadır? Kur'an'ın "en"leri nelerdir? Bu "en"ler nasıl bir sistem içerisinde ele alınabilir veya nasıl tasnif edilebilir? Tespiti yapılan "en"ler insanlar veya inananlar için ne mana ifade etmektedir? gibi sorulara cevaplar aranmıştır. Bu sorular bağlamında Kur'an'da geçen en başta Allah'ın mutlaklığı ve en yüceliği olmak üzere, değerler hiyerarşisinde insanlara dair "en üst" ve "en alt" olarak ifade edilebilecek olan farklı türdeki uç değerlerin tespiti, tasviri, tahlili, tasnifi ve tefsirlerimizdeki anlaşılma biçimi ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Varlık, Değer, Hiyerarşi, En'ler, Üstünlük.

Abstract

In author Yaşar Atila's book *Superlatives Of The Qur'an "A Study On The Hierarchy Of Being And Value"*, it is envisaged that it is necessary to determine the values of the Qur'an, which was revealed as a mercy for human beings, and their order of importance and priority, that is, the "hierarchy of values". In this context, does the Qur'an, the book of values, have a hierarchy of existence and values? What is at the top and bottom of the Qur'an's assets and values? What are the "most" of the Qur'an? How can these "bests" be handled in a system or how can they be classified? What do the identified "bests" mean for people or believers? Answers to such questions have been sought in the book. In the context of these questions, the book deals with the identification, description, analysis, classification and understanding of the different types of extreme values that can be expressed as the "highest" and "lowest" of human beings in the hierarchy of values, especially the absoluteness and supremacy of Allah in the Qur'an, and the way they are understood in our exegesis.

Keywords: Qur'an, Being, Value, Hierarchy, Superlatives, Superiority.

BEYZAGÜL ATILA | Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma"

Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi" kitabının yazarı olan Yaşar Atila, Kayseri'de doğmuştur. 1995'te Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun olmuş, 2001'de Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yüksek lisansını, 2018'de ise Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde doktorasını tamamlamıştır. 1995 yılında MEB'de başladığı öğretmenlik görevine Kayseri'de devam etmektedir.

Yazar Atila değerlendirmeye söz konusu olan eserde insanlar için rahmet ve hikmet olarak indirilmiş Kur'an'ın değerlerinin ve onların önem ve öncelik sırasının, yani "değerler hiyerarşisinin" tespit edilmesinin gerekli olduğunu savunmuştur. Bu kapsamda özellikle Kur'an'ın hem varlık hem de değerler hiyerarşisindeki "en"lerinin tespit ve tahlil edilmesi ve bunların insanlara yönelebilecekleri bir hedef olarak gösterilmesi, üzerinde çalışılmaya değer, dikkat çekici bir konu olarak önemsenmiştir. Ayrıca kitapta "Kur'an'ın En'leri"nin tespit edilmesi suretiyle, insanların hayattaki yarışlarına, "en'lerle" ilgili meraklarına ve ehem-mühim algılarına, Kur'an temelli bir bakış açısı getirilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede Kur'an'ın değerler hiyerarşisinde bulunan bu "en üst" ve "en alt değerler" üzerinden onun, bu çağda insanlığa yönelik mesajının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak da amaçlanmıştır. Bu sebeple, "Kur'an'ın En'leri" adını alan kitapta, Kur'an'ın varlık ve değerler hiyerarşisinin en üst ve en alt değerleri tespit, tasnif ve tahlil edilmeye çalışılmıştır.

Akademik bir üslupla kaleme alınan eser, "önsöz", "giriş", "sonuç" ve "kaynakça" dışında üç ana bölümden oluşmakta ve her bölümün kendi içinde alt başlıkları bulunmaktadır. Birinci bölümde, "Değer Kavramı ve Kur'an'da Varlık ve Değer Hiyerarşisi" üst başlığı altında genel olarak değerler ve değer hiyerarşisinin imkânı ve insan hayatındaki genel tezahürleri üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde, "Kur'an'da Mutlak Varlık ve En Yüce Değer Olarak Allah" başlığı altında "en değeri" açısından, varlık kategorilerinin benzersiz ve birincisi olan Allah'ın mutlaklığı, en yüceliği ve en büyüklüğü, O'nun isimleri ve sıfatları üzerinden ele alınmıştır. "Kur'an'ın en'leri"nin öncelikle başta Allah'ın zatı olmak üzere O'nun isim, sıfat ve fiillerine ait olan "en'ler" olduğu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde ise, "Kur'an'ın Varlık ve Değerler Hiyerarşisinde İnsana Ait En'ler" başlığı ile Kur'an'ın varlık ve değerler hiyerarşisinde insanın yeri araştırılıp onunla ilgili en'lerin tespiti, sınıflandırılması ve tahlili ele alınmıştır. Bu çalışmada ise kitabın esas konusuna uygun olarak bölümlerin genel manada bir değerlendirmesi yapılacaktır.

Kitabın ilk bölümü olan "Değer Kavramı ve Kur'an'da Varlık ve Değer Hiyerarşisi" ana başlığı altında genel olarak kavramsal çerçevede değerler, değerlerin çeşitleri, özellikleri, kaynağı, değerlerin hiyerarşisi ve sınıflandırılması; "en" kavramı, "en'lerin" tasnifi ile Kur'an'da varlık ve değer hiyerarşisi konuları ele alınmıştır. Bu bölümde değerler ve değer hiyerarşisinin imkânı ve insan hayatındaki genel tezahürleri üzerinde de durulmuştur. Sonuç olarak Kur'an'a göre varlık ve değerler hiyerarşisinin mümkün olduğu görülmüştür. Burada ayrıca "Kur'an'ın En'leri" diyebileceğimiz birçok konuya özellikle "ism-i tafidiller" üzerinden dikkat çekildiğinin tespiti yapılmıştır. Yine burada Kur'an'a göre bir varlık ve değer hiyerarşisi tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Bununla beraber insanların değerlere ve özellikle en değerlilere yönelişinin ve "en'lere" ulaşma arzusunun üzerine de inceleme yapılmış; insanların bu en iyiye ve en üstün olana ulaşma arzusunun fitrî yani yaratılıştan var oluşuna değinilmiştir. Ayrıca tarih boyunca insanlar, varlıkları ve değerleri bir hiyerarşi içerisinde anlamlandırmışlardır. Bu hiyerarşik bakış içerisinde "Kur'an'ın En'lerini" değerler üzerinden tespit noktasında kitapta ele alınan araştırmalar konuyla ilgili birçok ayetin bulunduğunu göstermektedir.

BEYZAGÜL ATILA | Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma"

Kitabın ikinci bölümü "Kur'an'da Mutlak Varlık ve En Yüce Değer Olarak Allah" ana başlığıyla ele alınmıştır. Bu bölümde "Kur'an'ın En'leri", Kur'an'a göre varlık hiyerarşisi üzerinden tespit edilmeye çalışıldığında varlık: Zorunlu/mutlak varlık ve mümkün/mukayyed varlık olarak; yani Allah ve âlem şeklinde iki kısımda ele alınmıştır. Değerler ise varlık sınıflandırmasıyla irtibatlı olarak, mutlak ve mukayyed değerler olarak tasnif edilmiştir. Bu ayrımlardan hareketle ikinci bölümde "en değeri" açısından varlık kategorilerinin en üstünü ve birincisi olan Allah'ın mutlaklığı, en yüceliği, en büyüklüğü ve azameti, O'nun isimleri ve sıfatları üzerinden ortaya konulmuştur. "Kur'an'ın en'leri"nin öncelikle başta Allah'ın zâtı olmak üzere O'nun isim, sıfat ve fiillerine ait "en'ler" olduğu belirtilmiştir. Bu bölümde Allah'ın bir değer olup olmadığı konusu tartışılmış ve değer tanımlarından hareketle -ki o, insanın önem verdiği, kendisine ihtiyaç duyduğu, kıymetli gördüğü, arzu edip istediği, ilgi duyduğu, kendisiyle hayatına anlam kattığı şeydir- değer kavramı Allah hakkında kullanılabilir denilmiştir. Nitekim yazara göre Allah bizatihi mutlak değerdir; değerlidir. Yani önemsenen, ihtiyaç duyulan, arzu edilip istenen, ilgi gösterilen, kıymet verilen, hayata anlam katan, kendisiyle bir bağ kurulmaya çalışılan. Hatta insan için vazgeçilmez; en önemli ve en değerli varlıktır.

Yazar, bu bölümde "Kur'an'da Allah'ı En Güzel Tanıtan Esmâ-i Hüsnâ" alt başlığı ile Kur'an'da "ismi tafdîl" kalıbıyla gelen 32 ismin tespitini yapmış ve bunları açıklamıştır. Bu bağlamda Kur'an'da ismi tafdîl kalıbı dışında isim, sıfat, sıfat-ı müşebbehe, ism-i fâil, ism-i mevsûl vb. kalıplarında gelen 87 ismin daha tespiti yapılmış ve bunlar hakkında sadece Türkçe anlamları ve birkaç ayette geçiş biçimleri verilmiştir. Ayrıca eserde "Kur'an'ın en'leri" aynı zamanda "Allah'ın en'leridir" denilerek Allah katında en önemli, en üstün, en değerli, en iyi veya tersi olarak en aşağı, en kötü olarak görülen durumlar 18 madde halinde ortaya konulmuştur. Kısaca bu bölümde, "en değeri" açısından, varlık kategorilerinin eşsiz, benzersiz ve biricigi olan Allah'ın mutlaklığı, en yüceliği, en büyüklüğü ve azameti, O'nun isimleri ve sıfatları üzerinden ele alınmıştır. Varlık bakımından en yüce olan Allah olduğu gibi, değerler bakımından da en değerli, en önemli, en vazgeçilmez, en çok ihtiyaç duyulan, yönelinen, en çok sevilen, istenen ve ümit edilen de O'dur. Kendisi mutlak değer olduğu gibi bütün değerlerin de kaynağıdır. İnsan O'nu tanıdığı ve O'na yaklaştığı oranda değer kazanmaktadır. Yine yazara göre, Allah'ın "en güzel ve en yüce" diye tavsîf ettiği isim ve sıfatlarını öğrenmek, onları kendine rehber edinmek, kendi kemâlâtı için onları örnek almaya çalışmak, kısaca tasavvufun ifadesiyle "tehallakû bi ahlâkîllâh" olmak, insan için bu dünyada ulaşılması arzulan en ulvi hedef/amaç değer olarak görülmüştür.

Kitabın üçüncü bölümünün ana başlığı "Kur'an'ın Varlık ve Değerler Hiyerarşisinde İnsana Ait En'ler"dir. Bu bölümde yazar, insanoğlunu kâinatın göz bebeği, mahlûkatın mihveri, yaratılmış her şeyin kendi emrine amade kılındığı yeryüzünün halifesi ve eskilerin kendisini "küçük âlem" diye tanıttıkları evrenin en değerli varlığı olarak tanımlamıştır. Bir varlık olarak insanın en üstün vasfı Allah'ın yeryüzündeki halifesi olması, en aşağı sıfatı ise onun şeytanlaşarak hayvandan daha aşağı bir seviyeye düşmesidir.

Yazara göre, varlık ve değerler âleminde çok yönlü bir hiyerarşik sistem görülmektedir. Gerek âlemdeki diğer varlıklar gerekse insan, bu hiyerarşik sistemin içerisinde kendine göre bir yere sahiptir. Sistem içerisinde sahip olunan bu yer, özellikle insan için sabit ve durağan bir yer değildir. İnsan inişler ve çıkışlara mahsus dikey düzlemde; en zirvede, en dipte veya bu ikisinin arasında bir basamakta yer alabilmektedir. Görülen o ki, bu varlıklar hiyerarşisindeki değişkenlik halleri, -yükseliş ve düşüşler- âlemdeki varlıklar içerisinde sadece iradî varlıklara mahsus bir durumdur.

BEYZAGÜL ATİLA | Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma"

Yazar iradî bir varlık olarak insana ait en'leri farklı yönleriyle tasnif etmiştir. Bunlardan bir kısmı şu şekildedir: 1. Kur'an'da İnsanı En Üstün Kılan Olumlu Değerler: Bunlar vehbî ve kesbî olumlu değerler olarak iki kısımda incelenmiştir. İnsana bahşedilmiş vehbî olan değerlerle ilgili alt başlıklar şu şekildedir: En üst makam halifelik, en üstün yaratılış ahsen-i takvim, en temiz varoluş fitrattır. "Ahsen-i takvim" olarak yaratılan insanın yaratılış özü olan "fitrat", en saf, en temiz yaratılış olup tevhit inancı ile doludur. İnsan bu saf ve en temiz fitratını koruyabildiği oranda yaratılıştan gelen üstünlüğünü koruyabilecek, bunu bozduğu ve kaybettiği oranda ise fitrattan uzaklaşarak aşağılara doğru düşecektir. Ayrıca en yüce öz olan ruh üflenmesi; en büyük imkân akıl ve irade; en yüce gaye Allah'a kul olma; en büyük nimet teshir; en ağır yük emaneti üstlenmesi de insana verilmiş vehbî en'lerdendir. İnsana ait kesbî değerler ise: En üstün değer iman, en büyük erdem takva, en yüksek makam Allah'a kurbiyyet, en yüksek derece ilim, en doğru yol Allah'a itaat ve teslimiyet, en yüksek sosyal statü mahlukat içerisinde seçilmişlik, en iyi kazanç Allah'ın lütuf ve ihsanına mazhar olma şeklinde başlıklandırılmıştır. 2. Kur'an'da İnsanın Değerini Düşüren En Olumsuz Değerler ise: İmansızlık, kâfirlik, müşriklik, münafıklık, sapıtmışlık, şükürsüzlük, akılsızlık, cahillik/bilmezlik ve fâsıklık olarak belirlenmiştir.

Yazarın bir başka tasnifi de: "Kur'an'da İnanç Bakımından İnsanlar ve En'leridir." Yazara göre iman, insana hem varlık sahasında hem de değerler alanında en üst zirveye çıkacak imkânı sunar. İman doğal bir ihtiyaçtır. İnsanın fitratındaki inanma, bağlanma ve güvenme hisleri temel özelliklerdir. İnsan; inanmadığı, bağlanmadığı ve güvenmediği zaman yaşamanın bir tadı, anlamı ve değeri kalmaz. Kur'an'da Mü'minlerle İlgili En'ler şöyle sıralanmıştır: 1. Mü'minler için en önemli "amaç değer" imandır. 2. Mü'minler için en üstün "amaç değer" takvadır. 3. Mü'minler için en yüce erdem adalettir. 4. Mü'minler için en yüksek makam Allah'a kurbiyyettir. 5. Mü'minler için en yüce duygu Allah sevgisi ve korkusudur. 6. Mü'minler için en son gaye Allah rızasıdır. 7. Mü'minler için en önemli hedef öncü ve ilklerden olmaktır. 8. Mü'minler için en güzel örnek peygamberlerdir. 9. Mü'minler için en hayırlı nitelik sabırdır. 10. Mü'minler için en doğru yol en güzel söz olan Kur'an'a ittibadır. 11. Mü'minler için problemlerin en iyi çözümü kitap ve sünnettedir. 12. Mü'minler için en güzel hâl İslâm fitratı üzere kalmaktır. 13. Kur'an'da mü'minler için diğer en önemli değerler: Allah'ın koymuş olduğu helal ve haramlarına saygı göstermek, helal sınırını aşmamak ve şüpheli şeyleri terk etmektir. 14. Mü'minler için bir başka önemli değer ise kâfirlere karşı olan tutumlarının alabildiğine onurlu, izzetli ve tavizsiz; mü'minlere karşı olan tutumlarının ise alabildiğine mütevazı, hoşgörülü, şefkat ve merhamete dayalı olmasıdır. 15. Kur'an'a göre mü'minlere ait en'lerden bir diğeri de büyük bir müjde olan cennettir.

Yazar inanç bakımından kâfirler, müşrikler ve münafıklarla ilgili en'lere de dikkat çeker. Buna göre kâfirler/müşrikler; cahil ve aklını kullanamayan en aşağılık varlıklar ve insanların en çok yoldan çıkmış olanlarıdır. Yine onlar, dinin ve dindarların en şiddetli düşmanıdır. Kâfirler için dünyevi çıkarlar en önemli değerlerdir, kâfirlere ahirette bu dünyada yaptıklarının en kötüsü ile cezalandırılma vardır. Münafıklara gelince onlar Kur'an'a göre, en aşağılık kişilerdir ve hayvanların en aşağısına benzetilmişlerdir. Yine onlar için en aşağı makam, cehennemin en alt derekesinde bulunmaları ve en şiddetli azabı görececek kimseler olmalarıdır.

Sonuç olarak, Kur'an, insanlar için doğru yolu gösteren bir hayat kitabıdır. İnsanın hem bu dünyadaki hem de ahiretteki mutluluğu, Kur'an'ın gösterdiği olumlu değerlere sahip çıkıp olumsuz olarak gördüğü değerlerden kaçınmasıyla mümkündür. İnsan, kendisi için olumlu ve olumsuz olarak

BEYZAGÜL ATILA | Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma"

gördüğü değerler arasında bir düzenleme ve sıralama yapmakta; değerleri önem-öncelik ve sonralık sırasına koymaktadır. Değerler arasındaki önem ve öncelik sıralaması onların hiyerarşik bir derecelendirmesini de gerekli kılmaktadır. Kur'an, insana üstünlük, önem ve öncelik sıralaması konusunda da yol göstermekte ve yardım etmektedir.

Yazar kitabında ele aldığı konu neticesinde Kur'an'ın varlık ve değerlerini; üst-alt, öncelik-sonralık, ehem-mühim, amaç-araç sınıflandırması ile bir değerler skalası üzerinden ortaya koymaya çalışmıştır. Sonuçta ulaştığı bulgulardan bazıları şunlar olmuştur:

- Kur'an bir değer kitabıdır ve Kur'an'ın değerlerinin de bir hiyerarşisi vardır.
- Kur'an'ın değerler hiyerarşisinin ve hatta bütün varlık ve değerlerinin merkezinde ve en üstünde Allah vardır. Kur'an'a göre bütün değerler, değerini Allah'tan almaktadır.
- En yüce değer olan Allah, mahlûkatının en güzeli ve en değerlisi diye tavsif ettiği insanı yaratmıştır.
- İnsan, içinde yaratıldığı âlemin en değerli varlığıdır. İnsan aynı zamanda kendince değer üretebilen yani değer kaynağı olabilen bir varlıktır.
- Kur'an'ın insanla ilgili değerlerini "vehbî" ve "kesbî" değerler olarak ikiye ayırmak mümkündür. Vehbî değerler bütün insanlarda Allah vergisi olan ortak "nesnel" değerleri ifade ederken; kesbî değerler bireysel olarak kişinin kendi çaba ve gayretleri sonucunda kazandığı "özel" değerlerdir.
- Yine Kur'an'ın değerler hiyerarşisinde insan için bir "amaç" değerler bir de "araç" değerler vardır. Amaç değerler kâmil bir insanda her daim olması gereken daha çok itikadî ve ahlakî diyebileceğimiz değerlerdir. Araç değerler ise amaç değerlerin tam olarak gerçekleşmesi için dünya hayatı boyunca zorunlu terkler hariç, insanın devamlı olarak yapması gereken daha çok salih ameller olarak nitelendirebileceğimiz değerlerdir. Amaç değerler araç değerlerden daha üstün görülmüştür.
- Kur'an'da değerler "olumlu" ve "olumsuz" yönleriyle ve somut olarak insanlar üzerinden ele alınır. Mü'min, kâfir ve münafık olarak sınıflandırılan insan gruplarının kendi inanç eksenlerinde kabullendikleri bir değer algıları, yargıları ve değer hiyerarşileri vardır.
- Yaşadığımız modern dünyanın değer algısında birey hep ön plandadır. Buna göre en iyi birey bütün varlıkları ve değerleri kendi etrafında döndüren kişi olmaktadır. Kur'an'da ise en iyi insan kendisiyle, içinde bulunduğu toplum ve tabiatla hem de Rabbi ile barışık; dengeli ve uyumlu bir insandır.
- İçerisinde yaşadığımız dünyanın değer algısında insanlar ekonomik durumlarına ve sosyal statülerine göre değerlendirilip derecelendirilirken; Kur'an'da insanlar iman, ihlâs, takva ve salih amellerine göre derecelendirilmektedir.
- Kur'an'ın değerler hiyerarşisinde en üst ve en alt değerler insanın ahiret mutluluğu bağlamında ele alınmaktadır. İnsanı ahirette huzura ve mutluluğa kavuşturacak olan değerler en üstün olumlu, ahirette bedbaht edecek olanlar ise en aşağı olumsuz değerlerdir.
- Mü'minler hayatlarını Kur'an'ın değerlerine ve değerler hiyerarşisine göre şekillendirmeye çalışırken, kâfir ve münafıklar Kur'an'a inanmadıkları için onun ortaya koyduğu değerleri önemsemeyerek göz ardı etmektedir.
- Kur'an'a göre varlıkların olduğu kadar değerlerin de kendi içerisinde bir derecelendirmesi vardır.

BEYZAGÜL ATILA | Kur'an'ın En'leri "Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma"

- Kur'an'a göre en önemli amaç değer, mutlak ve eşsiz olan Allah'tır. O'nun değeri esasen kendi dışındaki hiçbir şeyle kıyas edilemez. Allah; Esmâ-i Hüsnâ'sı ve Sıfat-ı Ülâsı ile en yüce değer olarak değerlerin hem mahreci hem de rucû edilendir.
- Melekler, cinler ve diğer varlıklar ile karşılaştırıldığında tüm bunlar arasından insanın ön plana çıktığı görülmektedir. Bu bakımdan yaratılmış varlıklar içerisinde en üst değer insana aittir.
- Kur'an'a göre insan için en önemli değer imandır. İmandan sonra ise sıralama ihlâs, ihsan, takva, teslimiyet, kurbîyyet... şeklinde devam etmektedir. Kur'an insanları öncelikle inançları üzerinden değerlendirmektedir. Ona göre insanların genel değer hiyerarşisinin en üstünde mü'minler vardır. Hiyerarşinin alt derekelerinde ise kâfirler, müşrikler ve en altında da münaflıklar bulunmaktadır.
- Kur'an'da mü'minlerin de kendi aralarında bir değer hiyerarşileri vardır. Bu hiyerarşiye göre en üstün derecede görülen mü'minler: muhsinler, muttakiler, mücahidler, hayırda yarışan ve öne geçenlerdir (sabikûn).
- Modern dünyada insanın yükselişinin daha çok dışa doğru olduğu görülmektedir. Yani en önemli değerler mal, mülk, makam, statü, şöhret gibi tamamen dünyevi değerlerdir. Kur'an'ın değer sisteminde ise insanın yükselişi içe dönüktür. Yani iman, ihlâs, samimiyet, takva, ihsan, kanaat, sabır vb. gibi hem dünyada hem de ahirette karşılığı olan değerler en önemli değerlerdir.
- Kur'an'a göre ahiretteki en büyük ödüller için insanın bu dünyada yapması gereken en güzel ameller; Allah'ın emrine itaat etmek, ahlakı güzelleştirip insanlara iyi davranmak, mutlak doğru olan Kur'an'ı tasdik etmek, Allah'a verilen sözden dönmemek ve dinî yaşamada sabredip tevekkül etmek şeklinde sıralanır.

Kaynakça

Atila, Y. *Kur'an'ın "En"leri Kur'an'ın Varlık ve Değer Hiyerarşisi Üzerine Bir Araştırma*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 1. Basım, 2020.